

nym pozostawieniem bez wyjaśnienia nazwisk, z którymi nawet przygotowanemu czytelnikowi przyjdzie w tej pracy zetknąć się po raz pierwszy.

Niezależnie od wspomnianych mankamentów nawet nie drugorzędного znaczenia, trzeba podkreślić, że wyciągając konsekwentne wnioski wypływające z działania i roli, jaką spełnia zasada efektywności w warunkach zmiany zwierzchnictwa terytorialnego oraz przy ustalaniu granic — J. Symonides niewątpliwie wzbogacił naszą dotychczasową argumentację uzasadniającą niepodważalny tytuł do woj. zachodnich i północnych.

Edward J. Pałyga

W. N. WYSOCKI: *Zapadnyj Bierlin i jego miasto w sistiemie sowremiennych mieżdunarodnych odnoszenij*. Moskwa 1971.

Podpisanie 3 września 1971 r. czterostronnego porozumienia w sprawie Berlina Zachodniego zamknęło pewien etap powojennej historii tego miasta, etap, w którym o Berlinie mówiło się najczęściej w kontekście problemu berlińskiego. Wszelkstronnej analizie całokształtu problemu berlińskiego od końca drugiej wojny światowej do 1970 r. poświęcona jest omawiana praca, która — zdaniem autora przedmowy akademika W. Chwostowa — stanowi „pierwszą marksistowską monografię tak ważnego problemu, jak problem berliński”. W pracy tej autor nie tylko szczegółowo przedstawia historię powstania i rozwoju problemu Berlina Zachodniego, ale również analizuje polityczne, prawne i ekonomiczne aspekty położenia tego miasta. Jest to więc w miarę nowoczesna, szeroko zakrojona monografia z dziedziny stosunków międzynarodowych. Książka składa się z ośmiu rozdziałów, z których trzy pierwsze mają charakter historyczno-polityczny. W. Wysocki przedstawia w nich zarys historii Berlina do 1945 r., plany alianckie z okresu wojny dotyczące jego powojennych losów, upadek Berlina oraz szczegółowy obraz życia w mieście w ciągu kilku miesięcy po jego zdobyciu. Następnie omawia politykę czterech mocarstw wobec Niemiec i Berlina w latach 1945-1949, ze szczególnym podkreśleniem przyczyn tzw. kryzysu berlińskiego z lat 1948-1949, podziału Niemiec i Berlina oraz opisuje przyczyny podjęcia przez NRD w 1961 r. środków zabezpieczających na granicy z Berlinem Zachodnim i ich reperkusji politycznych oraz odbicia w sytuacji gospodarczej Berlina Zachodniego.

Sytuację ekonomiczną tego miasta przedstawia autor bardziej szczegółowo w rozdziale piątym, zwracając zwłaszcza uwagę na osobliwości rozwoju gospodarczego Zachodniego Berlina, związane z jego położeniem politycznym oraz niezbędne przesłanki uzdrowienia tego stanu. Ustrój prawno-polityczny Berlina Zachodniego i jego status prawno-międzynarodowy analizuje autor w rozdziale czwartym i szóstym. Opisując konstytucję miasta, system organów władzy i administracji W. Wysocki dochodzi do wniosku, że Berlin Zachodni „z punktu widzenia prawa państwowego stanowi swoisty organizm państwowo-polityczny” (s. 291). Atrybuty państwowości Berlina Zachodniego stanowią — zdaniem autora — odrębność administracyjno-terytorialna, ściśle oznaczone granice, własna flaga, herb, konstytucja, własny korpus dyplomatyczny i konsularny, własne organy władzy i administracji, które wypełniają istotne funkcje państwowe. „Zachodnioberlińscy senatorzy” — pisze autor — „składają przysięgę na wierność konstytucji miasta, a nie konstytucji NRF” (s. 292), a obywatele Berlina Zachodniego nie są ani obywatelami NRD, ani NRF.

Na podstawie analizy czterostronnego statusu Berlina, roszczeń NRF do Berlina Zachodniego autor dochodzi do wniosku iż Berlin Zachodni jako twór swoisty

nie mający dotychczas odpowiednika w historii stosunków międzynarodowych, znajduje się w stadium przekształcania w podmiot prawa międzynarodowego. Nie można się więc zgodzić ani z tymi autorami, którzy bez zastrzeżeń przypisują mu podmiotowość prawnomiędzynarodową, ani z tymi, którzy bez zastrzeżeń odmawiają mu tej podmiotowości.

Łączność Berlina Zachodniego ze światem zewnętrznym i kontrolę Niemieckiej Republiki Demokratycznej na granicy z nim, omawia W. Wysocki w rozdziale siódmym. Autor przedstawia sytuację w zakresie tranzytu wojskowego i cywilnego, łączności pocztowej i telekomunikacyjnej z Europą zachodnią, stosunki między Berlinem Zachodnim i NRD oraz reżim granicy między Niemiecką Republiką Demokratyczną i Berlinem Zachodnim.

Analizę miejsca i roli problemu berlińskiego oraz możliwości jego uregulowania w kontekście szerszego problemu bezpieczeństwa europejskiego zawiera końcowy rozdział tej interesującej monografii, wyposażonej w liczne tabele statystyczne i plany, bogato ilustrowanej, opartej na szerokiej bazie dokumentacyjnej i bibliograficznej. (W bibliografii, składającej się głównie z prac niemieckich i radzieckich odnotowano także dwa artykuły autorów polskich, A. Bramsona i B. Więwióry, tego ostatniego jednak autor przedmowy zaliczył w poczet autorów radzieckich).

Opisowo-dokumentacyjny charakter pracy, który ze względu na pewne, nieuniknione przy takim podejściu uproszczenia może budzić zastrzeżenia specjalisty powoduje jednakże w połączeniu z komunikatywnym językiem, pozbawionym ekskluzywnej terminologii naukowej, o którą nietrudno zwłaszcza przy analizie zagadnień prawnych i ekonomicznych, oraz szerokim zakresem pracy, że książka ta może stanowić solidne kompendium wiedzy o problemie berlińskim dla każdego zainteresowanego tym zagadnieniem czytelnika i jako taka jest niewątpliwie godna polecenia.

Maria Antonina Brymas

ANNA PONIATOWSKA *Polskie wychodźstwo sezonowe na Pomorzu Zachodnim 1918 - 1939*. Poznań 1971, 176 ss.

Problem emigracji sezonowej z Polski do Niemiec cieszy się dużym zainteresowaniem i posiada własną literaturę przedmiotu. Z inicjatywy Instytutu Zachodnio-Pomorskiego w Szczecinie opublikowano pracę podsumowującą wyniki dotychczasowych badań.

Autorka przeprowadziła szeroką kwerendę źródłową w archiwach Polski i NRD, zgromadziła dużą ilość materiału faktograficznego oraz wyzyskała dostępną literaturę przedmiotu. Opierając się na tych danych przygotowała rozprawę doktorską pt. *Polskie wychodźstwo sezonowe na Pomorzu Zachodnim w latach 1918 - 1932*, którą broniła na Wydziale Filozoficzno-Historycznym UAM w 1969 r. Praca składała się z VI rozdziałów i liczyła 260 stron maszynopisu (w tym 191 stron tekstu). Pierwotny tekst został w oparciu o uwagi recenzentów przeredagowany o rozdział przedstawiający problem wychodźstwa sezonowego w latach 1933 - 1939. Wersja książkowa liczy 176 stron druku i składa się ze wstępu, siedmiu rozdziałów, zakończenia oraz zestawienia źródeł i bibliografii.

Autorka omówiła kolejno: zapotrzebowanie zachodniopomorskiego rolnictwa na